Nebezpečné akcie na majitele?

Pokud stát skutečně nechce obchodovat s neprůhlednými strukturami, měl by se inspirovat zákonem o bankách

Nový zákon má omezit v Česku **tzv. anonymní akcie**. Je relativně elegantní a citlivý, píše advokát Petr Kasík, ale podstatu problému nevyřeší.

PETR KASÍK
advokát

Už déle probíhají debaty na téma listinných akcií na majitele. Problém se obvykle spatřuje v tom, že tyto akcie umožňují skrýt identitu svých skutečných vlastníků, protože se za jejich vlastníka považuje ten, kdo je fyzicky drží a – především – předloží je při výkonu akcionářských práv. Ten, kdo se prezentuje jako vlastník, proto skutečným vlastníkem nemusí být nebo může jít o takzvaného bílého koně. U akcií na majitele se navíc nevede seznam akcionářů, a tak ani nelze nalézt „stabilizovanou" evidenci vlastníků konkrétních akcií, respektive změny v jejich složení.

Anonymní nemusí být nekalý

Vše vychází z podstaty této formy akcií (odhlížím teď od jejich zaknihované podoby, kde evidence vlastníků existuje z povahy věci), která je postavena na tom, že vlastník chce zůstat anonymní, případně chce mít možnost jednoduché dispozice s akciemi. Tato pohnutka nemusí být a priori negativní či snad vedena nekalými nebo protiprávními úmysly.

Boj proti korupci je heslo, které dnes zní tak jednotně, až se lze ptát: kde by se ti korupčníci měli brát, když proti nim všichni bojujeme?

V řadě situací si vlastník čehokoli může přát anonymitu. Když si někdo kupuje v dražbě obraz, mnohdy hodnotou srovnatelný s podílem na prosperující akciové společnosti, nikdo se nepozastavuje nad tím, že ve výsledkovém aukčním katalogu se neobjeví jeho jméno. Respektuje se, když za sebe úspěšný vydražitel pošle do aukční síně zástupce, aniž by zveřejnil svou totožnost.

Je pochopitelně rozdíl mezi podílem na společnosti a drahým obrazem (podíl na společnosti s sebou nese i specifické vazby a povinnosti). Je však též zřejmé, že anonymní vlastnictví jako takové není pravým problémem. Skutečným problémem u listinných akcií na majitele je, že anonymita umožňuje zneužití postavení či vlivu třeba politiků nebo manažerů státních firem.

Zákaz nebude to pravé

Situace, kdy politik či státem nebo obcí placený úředník, případně manažer státní firmy, může využít svých exkluzivních znalostí a se „svou" akciovou společností s anonymními akciemi se uchází o veřejnou zakázku, bychom všichni nejraději vymýtili ohněm a mečem. Boj proti korupci je heslo, které dnes zní tak jednotně, až mám trochu strach: kde by se ti korupčníci vlastně měli brát, když proti nim všichni bojujeme? Tak už to ale chodí, že nakonec byli všichni v odboji a kolaborant široko daleko žádný.

Leč vážně. Vyloučíme-li, že cílem naší společnosti je, aby všichni museli všem ukazovat, co a kde vlastní (věřím, že ani dnešní „Evropa" to nemá v úmyslu), je zřejmé, že jde o to, aby vlastníci listinných akcií na majitele nezneužívali tohoto instrumentu při nakládání s veřejnými prostředky.

Otázkou ale je, jestli je zákaz listinných akcií na majitele nebo jiná forma jejich „odanonymizování" pravým řešením.

Pokračování na straně 20

Nebezpečné akcie na majitele?

Dokončení ze strany 19

Návrhy, které se v poslední době objevily, nemohou podle mne tento problém vyřešit. Bohužel to platí i pro aktuální návrh ministerstva spravedlnosti, s nímž jsem se mohl seznámit. Pokud si podle něj akcionáři do určité lhůty nezvolí jiné řešení (zaknihování či imobilizaci listinných akcií na majitele), změní se jejich listinné akcie na majitele ze zákona na listinné akcie na jméno. Pokud se akcionáři následně nezaregistrují do seznamu akcionářů, nebudou moci práva s těmito akciemi spojená vykonávat.

Návrh ministerstva je zřejmě tím nejlepším, co bylo za existujícího zadání možno připravit. Je relativně elegantní a citlivý, protože se nesnaží akcie na majitele zcela „vykořenit". Nicméně jejich zachování povede ke zvýšeným nákladům a k podstatnému zhoršení postavení dotčených akcionářů. Ani v případě, že donutí anonymní akcionáře ke změnám, ale návrh nevyřeší podstatu problému.

Soukromé, či veřejné právo?

I když bude společnost mít k dispozici seznam svých akcionářů, bude to jen další soupis osob.

Těmi mohou být další společnosti s rozmanitým domicilem, což snadno umožní zakrytí skutečného vlastníka (ovládající osoby). Jinak řečeno: orgány činné v trestním řízení se sice dozvědí, že určitou společnost vlastní struktura z Kajmanských ostrovů či bůhvíodkud, ale to bude vše. A bílý koník bude moci řehtat dále.

Zde je jádro věci. Pokud chceme chránit veřejné prostředky, chraňme je veřejnoprávní úpravou a nezasahujme do práva soukromého. Tato otázka je obzvlášť aktuální dnes, kdy se chystá rekodifikace soukromého práva zdůrazňující individuální svobodu jednotlivce.

Inspirovat se lze v zákoně o bankách, který detailně stanoví, jak má zájemce o licenci rozkrýt svou strukturu

Pokud by stát skutečně nechtěl obchodovat s neprůhlednými strukturami, může to jasně stanovit. Ať už v zákoně o zadávání veřejných zakázek či v jiném předpisu, který určuje, kdo a jak smí být obchodním partnerem státu či jiných veřejnoprávních subjektů. Není třeba končit u povinných akcií na jméno. To nestačí. Má-li stát zájem na řešení tohoto problému, měl by se inspirovat třeba u podmínek pro podnikání v bankovnictví.

Zákon o bankách a další předpisy detailně stanovují, jak má zájemce o bankovní licenci rozkrýt svoji vlastnickou strukturu, a to až na nejvyšší úroveň. Netřeba zdůrazňovat, že metoda, použitá v nedávno schválené novele zákona o veřejných zakázkách, tak přísná není. Vtip postupu používaného pro zájemce o bankovní licenci je i v tom, že dává možnost se s jeho vlastnickou strukturou seznámit předem. Nikoli až v případě možných pochyb.

Forma versus podstata

Nečekám, že by se objevil křikloun, který by chtěl tvrdit, že zmíněný postup je administrativně náročný či neústavně diskriminující. Naopak: kde jinde než tady hlasitě argumentovat veřejným zájmem?

Snad se naši zákonodárci k razantnímu kroku odhodlají. Zatím mám ale pocit, že plnění volebního programu může vést leda k vítězství formy nad obsahem věci. Argumenty, že obdobnou úpravu (určité omezení či úplné vyloučení akcií na majitele) mají v Rakousku či ve Francii, mě nijak neuklidňují. Koneckonců samo ministerstvo spravedlnosti upozorňuje, že navržená úprava nežádoucí jednání „neeliminuje, pouze komplikuje".

Buď tedy tyto úpravy přejímáme ve špatné podobě, nebo to ani u našich sousedů není dokonalé, což se klidně může stát. O spiklenecké teorii vyššího zájmu v podobě „pojďme splnit hesla z voleb, ale hlavně to nechme tak, jak to je" se mi nechce ani uvažovat.

Autor (* 1969) je partnerem v AK Kocián Šolc Balaštík